

Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ 2018. aasta tulemused

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

Tervise Arengu Instituut

**Vanemlusprogrammi
„Imelised aastad“
2018. aasta tulemused**

Aire Trummal

Tallinn 2019

Tervise Arengu Instituudi missioon on luua ja jagada teadmisi, et tõenduspõhiselt mõjutada tervist toetavaid hoiakuid, käitumist, poliitikat ja keskkonda eesmärgiga suurendada inimeste heaolu Eestis.

Väljaande andmete kasutamisel viidata allikale.

Soovitatav viide käesolevale väljaandele: **Trummal A. Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ 2018. aasta tulemused.** Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2019.

Sisukord

Kokkuvõte.....	4
Summary.....	5
Заключение	6
1. Vanemlusprogramm „Imelised aastad“ Eestis	7
1.1 Programmi taust, sisu ja eesmärgid.....	7
1.2 Koolituste läbiviimine.....	7
1.3 Andmete kogumine ja analüüs.....	8
2. Vanemlusprogrammi tulemused	10
2.1 Koolituste läbimine ja tagasiside.....	10
2.2 Vanemlik kompetentsus.....	11
2.3 Laste käitumise tugevused ja raskused.....	14

Kokkuvõte

Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ eesmärkideks on vanemate oskuste suurendamine, lapse ja vanema vaheliste suhete parandamine, lapse eneseregulatsiooni ja sotsiaalsete oskuste arendamine ning käitumisprobleemide ennetamine või vähendamine. Grupitöö metoodikaid kasutav 16 nädalane põhiprogramm on suunatud 2–8-aastaste laste vanematele ning vajadusel lisaks rakendatav jätkuprogramm 3–12-aastaste laste vanematele. Eestis alustati koolitustega 2014. aastal ning 2018. aasta lõpuks on väljaõppe läbinud 76 grupijuhti ning koolituse on lõpetanud 1261 lapsevanemat 40 kohalikust omavalitsusest.

Raport annab ülevaate programmi 2018. aasta tulemustest. Aasta jooksul läbis koolituse 500 lapsevanemat 31 kohalikus omavalitsuses. Koolituste läbiviimine toimub Tervise Arengu Instituudi ja omavalitsuste koostöös.

Koolituste eelseks ja järgseks andmekogumiseks kasutatakse kahte rahvusvahelist küsimustikku – vanemliku kompetentsuse küsimustik PSOC ning lapse tugevuste ja raskuste küsimustik SDQ. Lisaks hindavad lapsevanemad koolituste tulemuslikkust ja omavalitsused selle korraldamise kogemust tagasisideankeedi põhjal. 2018. aasta põhitulemused on järgmised:

- Kohalike omavalitsuste spetsialistid ei pea koolituste korraldamise koormust suureks, sooviksid vanemlupsogrammiga jätkata ka edaspidi ning soovitaksid seda teistele omavalitsustele.
- Valdav enamik lapsevanemad leiavad, et koolituse meetodid on nende jaoks sobivad ja tulemuslikud.
- PSOC küsimustiku kohaselt on koolituse lõpuks kasvanud vanemate rahulolu ning tõhusus lapsevanema rollis. Kompetentsuse skoori tase on vähemalt ühe punkti võrra paranenud 82% lapsevanemate puhul.
- SDQ küsimustiku andmetel on koolituse lõpuks vähenenud laste raskused (seoses käitumise, tähelepanu-keskendumise, emotsioonide ja teistega suhtlemisega) ning suurenenud nende abivalmidus ja hoolivus. Raskuste koondskoori tase on kahanenud 77% laste puhul, keda vanemad hindasid.
- Suuremaid muutusi on märgata nende laste hulgas, kellel oli koolituse eelselt rohkem raskusi. Enne koolitust kuulus suuremate probleemidega gruppi 40% lastest ning koolituse järgselt 18%.

Summary

The goal of the Incredible Years Parenting Program is to augment parents' skills, improve relations between children and parents, develop **children's** social and emotional skills, and prevent or reduce conduct problems. The 16-week Basic Programme that uses group sessions is intended for parents of pre-schoolers (2–8 years old). If necessary, there is an applicable Advanced Programme for the parents of children between 3 and 12. The intervention was started in Estonia in 2014. Seventy-six group leaders have been trained by the end of 2018 and parenting training has been completed by 1,261 parents from 40 local municipalities.

The report provides an overview of the programme results for 2018. During the year, the Incredible Years training was completed by 500 parents from 31 local municipalities. Programme activities are coordinated by the National Institute for Health Development in cooperation with local municipalities.

Two international questionnaires are used to collect data before and after the training – the Parenting Sense of Competency Scale (PSOC) and the Strengths and Difficulties Questionnaire (**SDQ**) to evaluate child's behaviour. In addition, parents assess the process and effectiveness of the training and the local municipalities assess the experience of organising it. In 2018, the main results were as follows:

- Specialists from the local municipalities do not think that the organisational burden for the training is too great. They would like to continue the parenting programme in the future and would recommend it to other local municipalities.
- Most of the parents think that the training methods are suitable and effective for them.
- **By the end of the training, the parents' satisfaction with and effectiveness in their parental roles had increased** (based on the PSOC questionnaire). The competency score had improved by at least one point for 82% of the parents.
- Based on **the data from the SDQ questionnaire, children's difficulties (related to behaviour, attention-concentration, emotions and peer relations) had decreased** and their prosocial behaviour had increased. By the end of the training, the aggregate score for difficulties has declined for 77% of the children who were assessed by their parents.
- The greatest changes were apparent among the children who had more difficulties. Prior to the training, 40% of the children were in the group with more serious problems (according to the cut-off score used), and after the training it was 18%.

Заключение

Цели программы для родителей «Невероятные годы»: улучшение родительских навыков и отношений между ребенком и родителем, развитие у ребенка социальных навыков, обучение его тому, как справляться с сильными чувствами, а также предотвращение или уменьшение поведенческих проблем. Основная 16-недельная программа, в которой использована методика групповой работы, направлена на родителей 2–8-летних детей. При необходимости можно принять участие в дополнительной программе, предусмотренной для детей 3–12-летних родителей. Первая программа в Эстонии была организована в 2014 году, а к концу 2018 года обучение прошли 76 руководителей группы, участие в программе принял 1261 родитель из 40 местных самоуправлений.

Рапорт предоставляет обзор результатов программы за 2018 год. В течение года в программе приняло участие 500 родителей из 31 местного самоуправления. Обучение в рамках программы проходит при сотрудничестве Института развития здоровья и самоуправлений.

Для сбора данных перед обучением и после него используют два международных вопросника – вопросник родительской компетентности PSOC и вопросник сильных сторон и трудностей ребенка SDQ.

Помимо этого, родители оценивают результативность обучения, а самоуправления – опыт его организации на основе анкеты обратной связи. За 2018 год были достигнуты следующие основные результаты:

- Специалисты местных самоуправлений не считают нагрузку по организации обучения высокой, хотели бы в дальнейшем проводить программу для родителей и рекомендовали бы это и другим самоуправлениям.
- Большинство родителей считают, что им подходят методы обучения и что методы – результативны.
- В соответствии с вопросником PSOC к концу обучения у родителей выросли удовлетворение и эффективность в роли родителя. Уровень компетентности повысился, как минимум, на один пункт у 82% родителей.
- По данным вопросника SDQ к концу обучения у детей уменьшились трудности (в связи с поведением, вниманием и сосредоточением, эмоциями и общением с другими) и повысилась их готовность помогать и заботиться. Общий уровень трудностей снизился в случае 77% детей, которых оценили родители.
- Заметные изменения можно отметить среди тех детей, у которых до начала обучения было больше трудностей. До начала обучения к группе с более серьезными проблемами относилось 40% детей, после него – 18%.

1 Vanemlusprogramm „Imelised aastad“ Eestis

1.1 Programmi taust, sisu ja eesmärgid

„Imelised aastad“ („*Incredible Years*“) on mitmete alaprogrammide süsteem, mis on välja töötatud erinevas vanuses laste vanematele, õpetajatele ja lastele endile, võttes arvesse laste arenguetappe ja laste arengu toetamiseks vajalikke oskusi. Süsteemi väljatöötajaks ja arendajaks on kliiniline psühholoog Dr. Carolyn Webster Stratton ning seda levitab Ameerika organisatsioon *The Incredible Years* (<http://incredibleyears.com>).

„Imelised aastad“ programmide lühiajalisteks eesmärkideks on vanemate ja õpetajate oskuste suurendamine, suhete parandamine lapse ja vanema vahel ning kooliga läbikäimisel, lapse eneseregulatsiooni ja sotsiaalsete oskuste arendamine, koolivalmiduse suurendamine ning käitumisprobleemide ennetamine või vähendamine. Pikaajalisteks eesmärkideks on vähendada laste ja noorte käitumisprobleemidest tulenevat akadeemilist edasijõudmatust, vägivaldsust, õigusrikkumisi ning sõltuvusainete tarvitamist.

Sotsiaalministeeriumi ja Tervise Arengu Instituudi (TAI) koostöös on „Imelised aastad“ programmide seeriast Eestisse toodud 2–8-aastaste laste vanematele mõeldud põhiprogramm (*Preschool Basic*) ning 3–12-aastaste laste vanematele suunatud jätkuprogramm (*Advanced*). Programmide piloteerimise periood kestis oktoobrist 2014 kuni märtsini 2017 Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi raames.

„Imelised aastad“ lapsevanemate põhiprogrammi rakendatakse paljudes riikides üle maailma, k.a. Euroopa riikides (sh Skandinaavias, Inglismaal, Hollandis jm). Selle positiivset mõju vanemate oskuste ja vaimse tervise parandamisel, laste probleemse käitumise vähendamisel ja arengutee kujundamisel on tõendatud mitmekümne aasta jooksul erinevates riikides korraldatud teadusuuringutega.

Lapsevanematele suunatud IA põhiprogrammi koolitustsükkel kestab u 4 kuud (16 nädalat). Koolituse raames toimub üks kord nädalas grupitöö kuni 14 lapsevanema osavõtul. Eelistatud on, et koolitusele tulevad lapse mõlemad vanemad koos või osaleb lisaks vanemale veel üks täiskasvanu, kes kasvatamises aktiivselt osaleb (nt vanavanem). Iga grupiga tegeleb korraga kaks koolitatud grupijuhti. Grupi kohtumise ajaks pakutakse lapsehoiu teenust ja toitlustust.

Käsitletakse teemasid nagu mängimine, kiitus ja premeerimine, reeglid ja piiride seadmine, eiramise ja aja maha võtmise tehnikad, probleemide lahendamine. Vanemlike oskusi omandatakse läbi situatsioonide arutelu, rollimängude, näitlike videote analüüsi, materjalide lugemise ning meetodite praktiseerimise kodus.

Jätkuprogramm on mõeldud lapsevanematele, kellel on põhiprogrammis omandatu alusel olnud raske laste kasvatuses püsivaid muutusi saavutada ning kelle pereelus esineb rohkem stressi, viha või konflikte. Jätkuprogramm kestab u kaks kuud (8–10 grupitöö korda) ning tegeleb eelkõige suhtlemisoskuste arendamise, probleemide lahendamise oskuste õppimise ja agressiivse käitumise piiramisega. Kasutusel on põhiprogrammiga sarnased meetodilised võtted.

1.2 Koolituste läbiviimine

Vanemlusprogrammi koolitusi korraldatakse tihedas koostöös kohalike omavalitsutega (KOV), kelle roll on aja jooksul suurenenud. Kui pilootperioodi jooksul rahastati väga valdavalt Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmist, siis alates 2017. aasta teisest poolest toimub tegevuse rahastamine jagatuna riigieelarve ja kohalike omavalitsuste eelarve vahel. KOV-ide poolt

korraldatakse koolituseks ruumid, lapsehoid ja toitlustamine, valitakse välja sobivad grupijuhid ning leitakse koolitust vajavad lapsevanemad. TAI kanda on grupijuhtide väljaõpe ning regulaarsed supervisioonid/kovisioonid, KOV-idele osalemise konkursside teostamine, materjalide tellimine/jagamine, suhtlus programmi arendajaga ning tulemuste hindamine ja levitamine. Koolitused toimuvad periooditi – kevadel alustavad grupid ja sügisel alustavad grupid.

Lisaks viiakse vanemlusprogrammi koolitusi läbi laste vaimse tervise keskustes (LVTK) Tallinnas ja Pärnus. See tegevus käivitus 2017. aastal.

Pilootperioodi jooksul (10.2014 – 03.2017) koolitati välja 32 põhiprogrammi grupijuhti, kellest 22 läbis ka jätkuprogrammi väljaõppe. Kahe ja poole aasta jooksul viidi läbi 52 põhiprogrammi gruppi ja 5 jätkukoolituse gruppi. Koolituse läbis 523 lapsevanemat ja osales 21 kohalikku omavalitsust.

Peale pilootperioodi on väljaõppe läbinud veel 46 grupijuhti, sh 22 grupijuhti 2018. aastal. Lapsevanemate koolitusi on teostanud kokku 40 kohalikku omavalitsust ehk 51% kõigist KOV-idest, sh 31 2018. aastal. Osad KOV-id on omavalitsuse lapsevanematele koolitusi korraldanud juba mitu aastat järjest.

Joonisel 1 on esitatud põhiprogrammi koolituste ja selle läbinud lapsevanemate arvud aastate kaupa. Kokku on nelja aasta jooksul toimunud 118 koolitust (sh 4 LVTK-des) ning selle on lõpetanud 1261 lapsevanemat. Lisaks on aset leidnud 15 jätkuprogrammi koolitust (sh 5 2018. aastal), mille läbis 163 lapsevanemat.

2015. aasta	2016. aasta	2017. aasta	2018. aasta
<ul style="list-style-type: none"> • 3 KOV-i • 12 gruppi • 119 vanemat 	<ul style="list-style-type: none"> • 5 KOV-i • 23 gruppi • 243 vanemat 	<ul style="list-style-type: none"> • 25 KOV-i • 40 gruppi • 399 vanemat 	<ul style="list-style-type: none"> • 31 KOV-i • 43 gruppi • 500 vanemat

Joonis 1: „Imelised aastad“ põhiprogrammi teostanud KOV-ide, koolituste ja koolitatud lapsevanemate arv

1.3 Andmete kogumine ja analüüs

Kasutatud küsimustikud ja vastajate arv

Alates 2017. aasta teisest poolest kasutatakse „Imelised aastad“ põhiprogrammi koolituse raames toimuva koolituse eelse ja järgse küsitluse jaoks kahte rahvusvahelist küsimustikku. Üks neist puudutab lapsevanemate suutlikkust oma vanemlikus rollis ning teine vanemate hinnanguid oma lapse käitumisele. Kui vanemal on mitu last, täidab ta küsimustiku selle lapse kohta, kellega tal on rohkem muresid. Koolituse lõpus lisandub ka tagasiside küsimine nii lapsevanematelt kui ka koolitusi korraldanud omavalitsustelt.

Lapsevanemad täidavad iseseisvalt paber kandjal küsimustikud enne koolituse algust (kas esimese grupitöö alguses või eelintervjuude käigus) ning viimase grupi kohtumise kõige lõpus. Eel- ja järelküsitluse vahe on seega umbes 4 kuud.

Kasutatavad küsimustikud on järgnevad:

- Tajutud vanemliku kompetentsuse küsimustik PSOC (*Parenting Sense Of Competence*), mis on välja töötatud Kanada teadlaste poolt.¹ Küsimustiku abil hinnatakse kuni 18-aastaste laste

¹ Johnston, C., Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18, 167–175.

vanemate rahulolu ja enesetõhusust vanemliku rolli täitmisel. Küsimustik sisaldab 16 väidet, mida vanem hindab 6-pallisel nõustumise skaalal.² Eraldi küsimustik on emadele ja isadele, mis erinevad sellepoolest, et viie väite puhul on sõnastuses kasutatud vastavalt kas sõna „ema“ või „isa“. Sisu poolest on väited samad. Vastuste põhjal arvutatakse kolm skoori: rahulolu, enesetõhusus ja vanemlik kompetentsus kokku.

- Tugevuste ja raskuste küsimustik SDQ (*Strengths and Difficulties Questionnaire*) on Suurbritannia psühhiaatri Robert N. Goodman'i poolt väljatöötatud küsimustik³, mis koosneb 25-st lapse käitumise kohta käivast väitest. Küsimustikust on kolm versiooni: vanemale (alates 2. eluaastast), õpetajale (alates 4. eluaastast) ja lapsele endale (alates 11. eluaastast). Väidetele vastatakse kolmesel skaalal – kas see väide on lapse kohta kindlasti õige, osaliselt õige või vale. Vastuste põhjal arvutatakse kuus skoori: käitumise, hüperaktiivsuse, emotsioonide ja teiste lastega suhtlemise raskused, prosotsiaalsus ning raskuste koondskoor.
- Tagasisideankeet. Koolituse lõpus kasutatav tagasisideankeet sisaldab hinnanguid koolituse tulemuslikkusele, erinevate meetodite ja teemade keerukusele ning kasulikkusele ja rahulolule grupijuhtide tööga. Tagasisideankeedis kasutatakse 7-pallist skaalat, kus 1 tähistab kõige madalamat hinnangut ning 7 kõige kõrgemat hinnangut. Ankeet lähtub vanemlusprogrammi arendaja poolt väljatöötatud küsimustikust.

Analüüsis on arvestatud nende vastajate andmetega, kelle kohta on olemas nii eel- kui järelküsitluse ankeet (et võrrelda ühtesid ja samu inimesi). SDQ küsimustik on mõlemal korral korrektselt täidetud 447 lapse kohta ning PSOC küsimustik on mõlemal küsitluskorral olemas 396 põhiprogrammi läbinud lapsevanema kohta (kahe grupi puhul ei ole PSOC ankeeti kasutatud). Tagasisideankeedi tulemuste analüüs on esitatud 373 osaleja andmete põhjal.

LVTK-des toimuvate gruppide puhul lisandub lühike meeleoluküsimustik DEPS (*Depression Scale*). Kuna LVTK-de gruppe oli 2018. aastal 2, ei ole DEPS ankeeti eraldi analüüsitud ning SDQ ja PSOC küsimustike andmed on liidetud kokku teiste põhiprogrammi gruppide andmetega.

Peale kevadiste ja sügiseste gruppide lõppemist saadeti kohalikele omavalitsustele, kes grupe korraldasid, välja elektroonne tagasisideankeet palumaks hinnanguid vanemlusprogrammi läbiviimisel saadud kogemustele (TAI koostatud ankeet). Analüüs põhineb 28 vastaja andmetel.

Andmete analüüs

Paber kandjal täidetud ankeetide andmed sisestati MS Excel formaadis, andmed kontrolliti ning moodustati andmebaas koos vajalike lisatunnustega. SDQ ja PSOC küsimustike puhul arvutati välja skoorid. PSOC küsimustiku puhul pöörati rahulolu puudutavate väidete vastuste skaala ümber, kuna rahulolu skaala väited on negatiivse sõnastusega (ja enesetõhususe skaala väited positiivse sõnastusega), aga vastuste suurem väärtus peab väljendama suuremat vanemlikku kompetentsust. Ka SDQ küsimustikus ei ole kõik väited oma sisult ühesuunalised (enamus on negatiivse ja osad positiivse sõnastusega), mistõttu mitmete väidete vastuste väärtused pöörati ümber.

Andmeid on analüüsitud statistilise andmetötluse paketi Stata 13.1 abil. Tulemuste kirjeldamisel on kasutatud keskmisi näitajaid ning sagedusjaotusi. Erinevuste hindamiseks küsitluskordade vahel on kasutatud Wilcoxon'i testi, hii-ruut testi ja Fisheri täpset testi. Erinevused loeti oluliseks, kui olulisuse nivoo $p \leq 0,05$.

² Eestis kogutud andmete põhjal on läbi viidud PSOC küsimustiku faktoranalüüs ning jõutud tulemusele, et küsimustikku võiks lühendada 11-väiteliseks. Vanemlusprogrammi raames on praegu siiski kasutusel algne 16 väitega versioon.

(vt https://intra.tai.ee/images/prints/documents/153865522478_PSOC%20faktoranalyyis_raport_2018.pdf).

³ Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 1337–1345.

2 Vanemlusprogrammi tulemused

2.1 Koolituste läbimine ja tagasiside

2018. aastal viidi läbi 41 põhiprogrammi koolitusgruppi 29 KOV-is ja 2 laste vaimse tervise keskus. Koolituse 4-kuulise protsessiga alustas 620 lapsevanemat ning lõpetas 500 lapsevanemat, mis on 81% alustanutest. Ka varasemalt on väljalangenute protsent olnud sarnane.

73% koolituse läbinutest on naised ja 27% mehed. 45% vanematest saabus koolitusele koos lapse teise vanemaga, 51% üksi ning 4% koos mõne muu sugulasega (nt vanavanem).

Veidi enam kui pooltel (53%) lapsevanematest on üks 2–8-aastane laps, 38% kaks ning 9% vähemalt 3 koolituse sihtrühma kuuluvat last. Kuna vanemlike oskuste ja lapsevanema käitumise muutus mõjutab ka teisi lapsi peres, küsiti lisaks alaealiste laste arvu kokku. Koolituse lõpetanutest 24% on üks alaealine laps, 46% kaks ning 30% vähemalt 3 alaealist last.

Tabelis 1 on esitatud lapsevanemate poolt antud hinnangud koolituse tulemuslikkuse kohta. Näidatud on 7-pallisel skaalal antud hinnangute keskmised ning nende lapsevanemate osakaal, kes andsid vastuseks 6 või 7 palli ehk märkisid kõige suuremat tulemuslikkust/rahulolu. Ülevaade näitab, et koolitusel **osalenud soovitaks „Imelised aastad“ programmi kindlasti ka teistele** lapsevanematele. Nad leiavad, et programmi lähenemine lapse käitumise muutmisele on olnud sobiv ning nende jaoks on toimunud olulised edusammud. Ka grupijuhtide tööle antakse kõrgeid hinnanguid (keskmine 7-pallisel skaalal 6,8).

Tabel 1: Põhiprogrammis osalenud lapsevanemate hinnangud koolituse tulemuslikkusele

Väide	7-pallise skaala otsad	Keskmine	Vastajate %, kes märkis 6-7 palli
Ma arvan, et viis, kuidas selle programmi abil läheneti minu lapse käitumise muutmisele...	ei ole üldse sobiv, on väga sobiv	6,4	86,1
Oma lapse edusamme jälgides tunnen ma täna, et...	ei ole üldse rahul, olen väga rahul	6,2	80,7
Minu lapse käitumisprobleemid, mida ma püüdsin antud programmi meetodeid kasutades lahendada...	halvenesid tunduvalt, paranesid tunduvalt	5,8	67,4
Minu suhted oma lapse või lastega...	halvenesid tunduvalt, paranesid tunduvalt	6,1	80,5
Minu oskused iseenda emotsioonidega toimetulekuks ja mõtete suunamiseks...	halvenesid tunduvalt, paranesid tunduvalt	6,0	72,1
Kui kindel Te täna olete, et saate programmis õpitu abil ise oma lapsel ilmnevate käitumisprobleemidega hakkama?	ei ole üldse kindel, olen väga kindel	6,0	74,8
Kas Te soovitaksite selles programmis osalemist oma sõpradele või sugulastele?	kindlasti ei soovitaks, kindlasti soovitaks	6,8	96,3

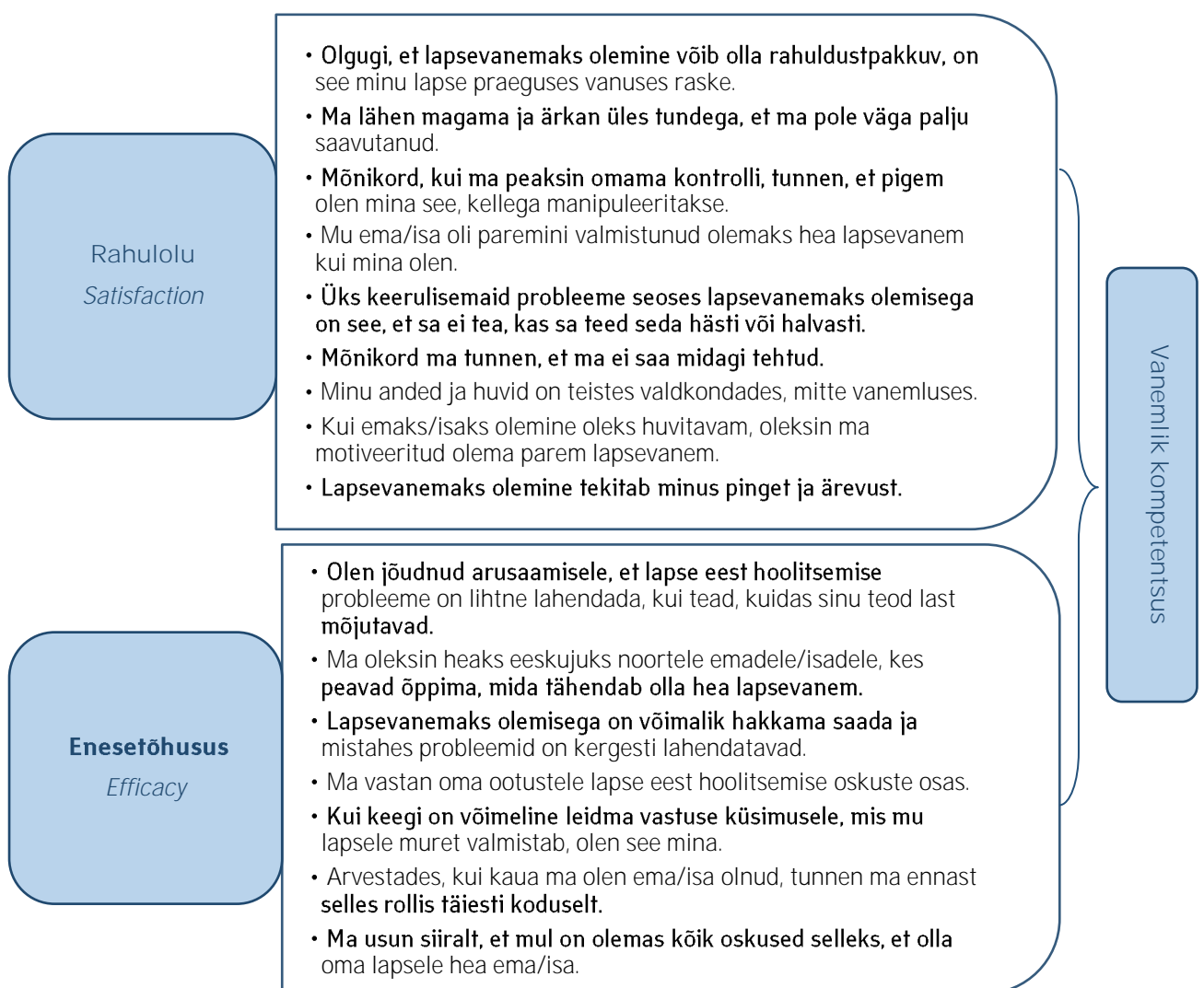
Koolitusi korraldanud kohalikest omavalitustelt saadud tagasiside oli järgmine:

- Vanemlusprogrammi soovitatakse ka teistele omavalitsustele. Soovitamist hinnati 10-pallisel skaalal ning vastuste keskmine on 9,6.
- Koolituse korraldamisega kaasnevat koormust ei peeta suureks. Umbes kaks kolmandikku (68%) KOV-ide esindajatest peavad korraldamise koormust pigem väikeseks või väikeseks ning kolmandik pigem suureks (keegi ei pidanud koormust suureks).

- Koolituse korralduse juures on omavalitsuste jaoks kõige keerulisem lastevanemate grupi komplekteerimine. Kõige enam leiti koolitust vajavaid vanemaid lastekaitse-/sotsiaaltöötaja nimekirja alusel, kuid ka kohalike lasteaedade, koolide või keskuste kaudu.
- Koostööd grupijuhtidega hindavad KOV-ide esindajad igati heaks ja raskusi ei ole esinenud.
- Koolitust läbiviinud KOV-id sooviks seda ka edaspidi teha. 75% vastajatest leidis, et nende KOV-is võiks programmiga kindlasti jätkata ning neljandik arvas, et pigem võiks jätkata. Mitte jätkamist ei pooldanud keegi.

2.2 Vanemlik kompetentsus

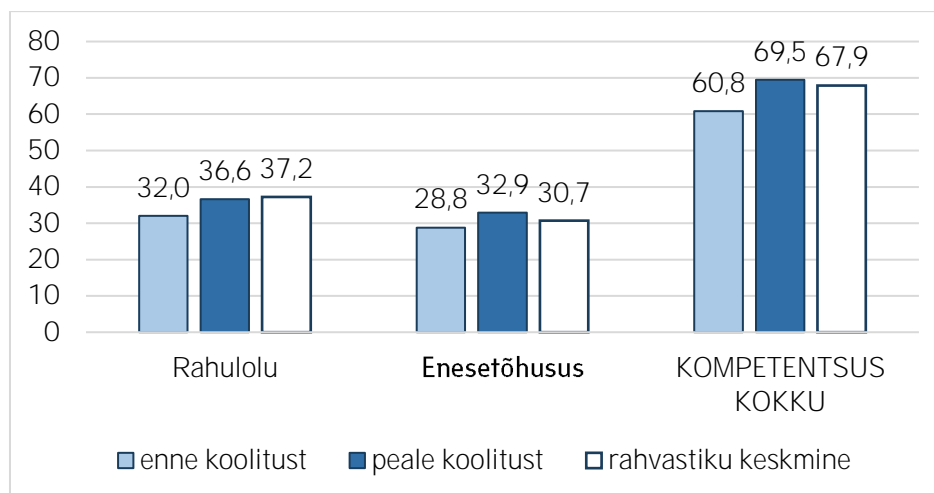
PSOC küsimustiku väidete jaotus rahulolu ja enesetõhususe skaala vahel on näidatud joonisel 1. Rahulolu skaala skoori alla koondub 9 väidet. Skoori tulemus väljendab lapsevanema mure, frustratsiooni ja motivatsiooni taset ning saab olla vahemikus 9–54. Enesetõhususe skaala skoori alla kuulub 7 väidet. Skoori tulemus väljendab suutlikkuse ja probleemide lahendamise oskuste taset lapsevanemana ning saab olla vahemikus 7–42. Kõigi väidete põhjal arvutatud vanemliku kompetentsuse koondskoor saab olla vahemikus 16–96. Skoorid on summa väidete vastustest skaalal 1–6. Mida kõrgem on skoor, seda suurem on lapsevanema rahulolu ja enesetõhusus.

Joonis 1. PSOC küsimustiku väidete jaotus alavaldkondadeks (Johnston ja Mach 1989)

Kolme skaala skoori keskmise tulemuse võrdlus enne ja peale koolitust on esitatud joonisel 2. Rahulolu skoori muutus on 4,6 punkti, enesetõhususe skoori puhul 4,1 punkt ja kompetentsuse koondskoori puhul (mis on summa kahest eelnevast skoorist) 8,7 punkti. Kõikide skooride tase on statistiliselt olulisel määral kasvanud ($p=0,0000$) ehk suurenenud on lapsevanemate rahulolu ja suutlikkus vanema rolli täitmisel.

Kui vaadata tulemusi lapsevanemate kaupa, siis kompetentsuse koondskoor on koolituse lõpuks vähemalt 1 punkti võrra kasvanud 82% vanemate puhul. Ülejäänute skoori tase ei ole muutunud või on kahanenud vähemalt 1 punkti võrra.

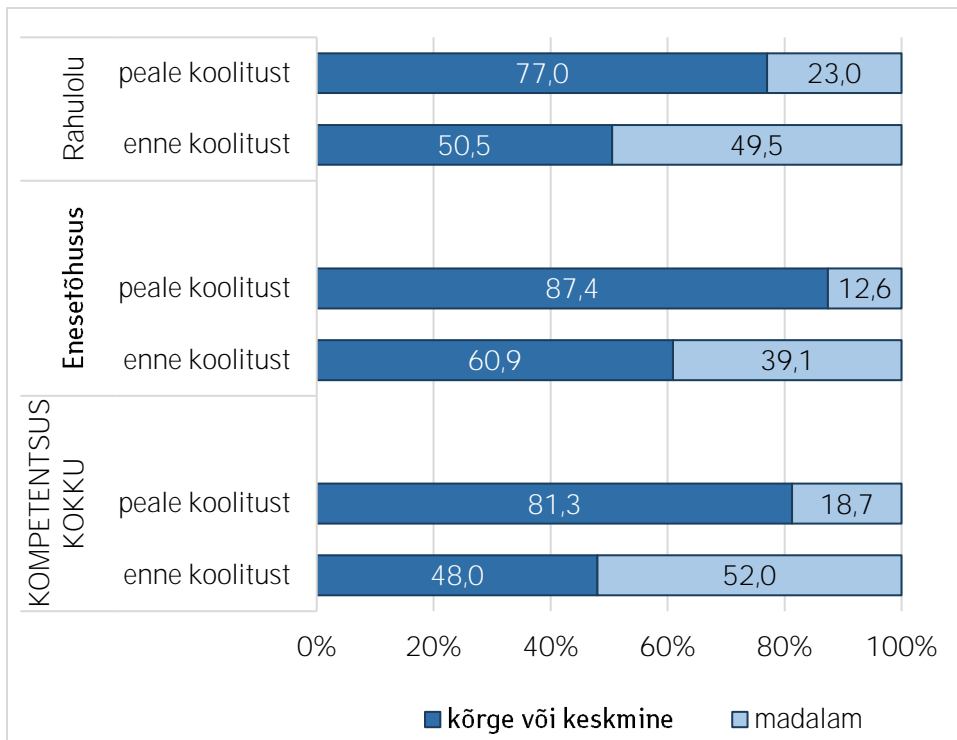
Joonis 2. PSOC küsimustiku skoorid enne ja peale koolitust ning rahvastikus TAI 2016. a uuringu andmetel (keskmine)

Et tulemusi paremini tõlgendada, on võimalik saadud skoorid jagada kaheks grupiks. Seejuures on aluseks võetud rahvastiku keskmised näitajad. 2016. aasta lõpus teostas TAI üle-eestilise uuringu 2–12-aastaste laste vanemate seas ($N=1650$), et selgitada rahvastiku näitajaid kolme küsimustiku osas: PSOC, SDQ ja ECBI (Eybergi lapse käitumise küsimustik).⁴ Antud uuringu tulemuste järgi on vaadatud, milline on skoori tase alumisel 20%-l rahvastikust (madalam tase) ning milline ülejäänud 80%-l rahvastikust (kõrgem ja keskmine tase). Rahulolu skoori puhul saadi tulemuseks, et alumise 20% puhul on skoor vahemikus 9–31 ning ülejäänud 80% puhul vahemikus 32–54. Enesetõhususe skoori korral on need vahemikud 7–27 ja 28–42 ning kompetentsuse koondskoori puhul 16–60 ja 61–96.

Jooniselt 2 on näha, et koolitusele tulnud lapsevanemate keskmised skoorid on madalamad rahvastiku keskmisest (suurem on erinevus seoses rahuloluga). Koolituse lõpuks on saavutatud rahvastiku keskmisega sarnane tase; enesetõhususe puhul seda ka mõnevõrra ületades.

Joonisel 3 on näidatud, kuidas jagunevad koolitusel osalenute skoorid kahe eelkirjeldatud grupi vahel. Koolituse eelselt kuuluvad pooled lapsevanematest madalama rahuloluga gruppi ning enam kui kolmandik madalama enesetõhususega gruppi. Koolituse lõpuks on need osakaalud 2–3 korda vähenenud.

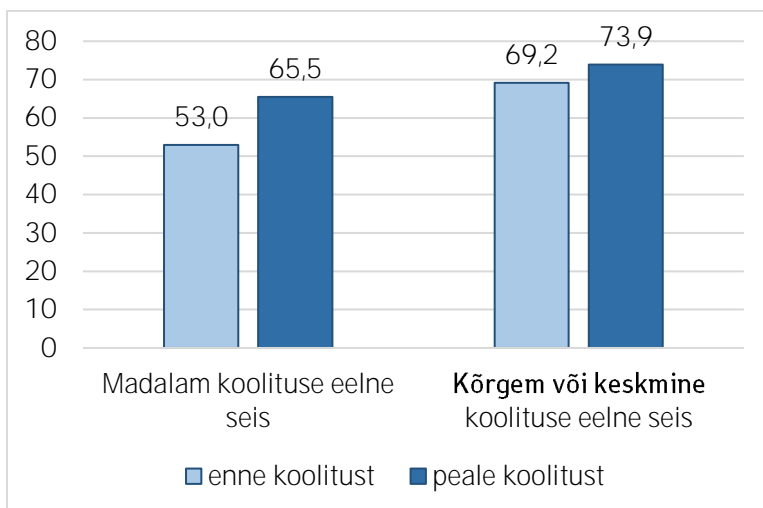
⁴ Uuringu raport: Trummal, A. (2017). 2–12-aastaste laste vanemate tajutud kompetentsus ja käitumiskäitumise esinemine lastel. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
https://intra.tai.ee/images/prints/documents/149665928820_Lastevanemate%20uuringu%20raport_05.2017.pdf

Joonis 3. PSOC küsimustiku skooride jaotus kaheks grupiks enne ja peale koolitust (%)

Lapsevanemate grupis, kelle koolituse eelne kompetentsuse koondskoor on olnud madalamal tasemel, on toimunud muutused suuremad. Skoori tase on kasvanud 12,5 punkti võrra (vt joonis 4). Peale vanemlusprogrammis osalemist kuulub nendest, kelle skoor oli koolituse eelselt madal, kõrgema või keskmise kompetentsuse tasemega gruppi 70% ja madalama tasemega gruppi 30%.

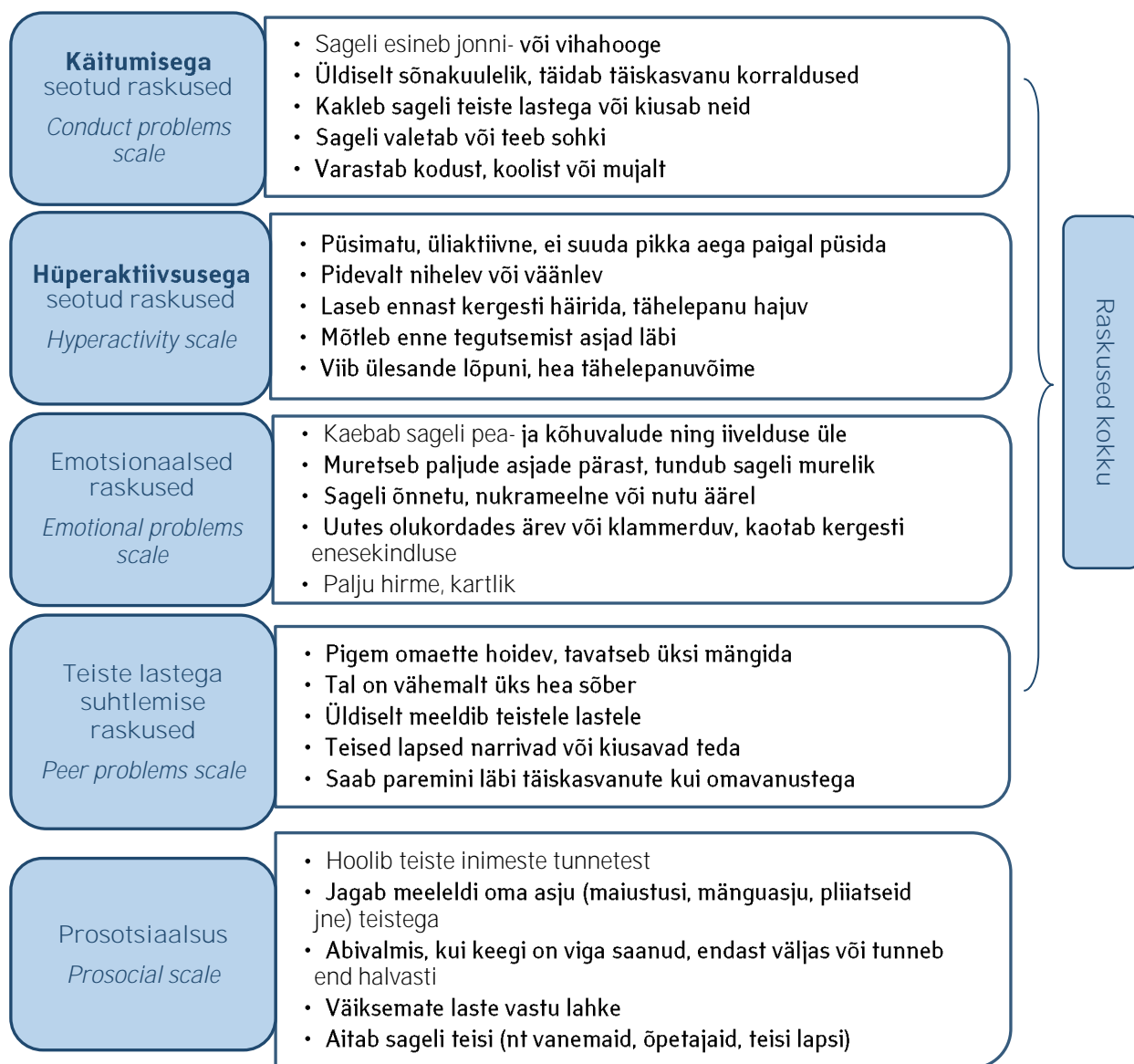
Ka nende lapsevanemate grupis, kelle koolituse eelne tase oli keskmine või kõrgem, on toimunud statistiliselt olulised muutused ning kompetentsuse skoori tase on kasvanud 4,7 punkti võrra (vt joonis 4).

Joonis 4. PSOC küsimustiku kompetentsuse koondskoor enne ja peale koolitust vastaval koolituse eelsele skoori tasemele (keskmine)

2.3 Laste käitumise tugevused ja raskused

Lapse tugevuste ja raskuste küsimustiku puhul arvutatakse viis alaskoori. Iga skoori alla koondub 5 väidet (vt joonis 5) ning tulemus saab olla vahemikus 0–10. Raskuste koondskoor, mis on summa nelja esimese skoori tulemustest, on vahemikus 0–40. Mida kõrgemad on raskustega seotud skaalade skoorid, seda rohkem esineb lapse käitumisega probleeme, mida kõrgem on prosotsiaalsuse skaala skoor, seda abivalmim ja koostööaltim laps on. Sekkumise tulemusel soovitakse näha raskustega seotud skooride kahanemist ning prosotsiaalsuse kasvamist.

Joonis 5. SDQ küsimustiku väidete jaotus alavaldkondadeks (Goodman 2001)

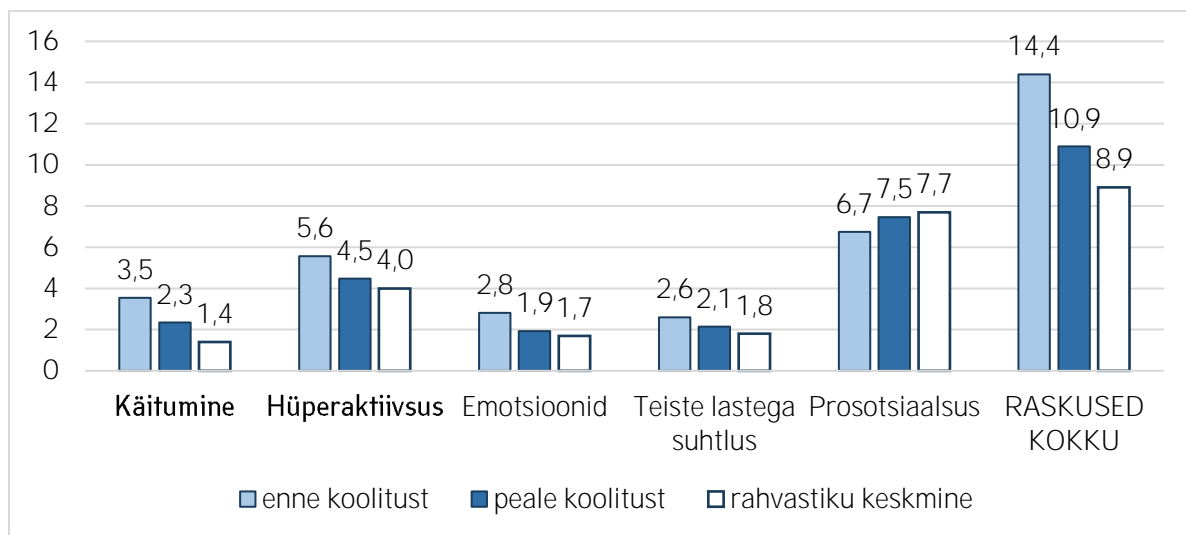
Kolmandik vanemate poolt hinnatud lastest on tüdrukud ja kaks kolmandikku poisid (34% vs 66%). 28% lastest on 2–3-aastased, 50% 4–6-aastased ning 22% vähemalt 7-aastased.

Laste tugevuste ja raskuste küsimustiku skoorid koolituse eel ja järel on esitatud joonisel 6. Skoori tasemeid on võrreldud rahvastiku keskmistega TAI 2016. aasta lõpus teostatud uuringu andmete põhjal (viide raportile on toodud lk 13).

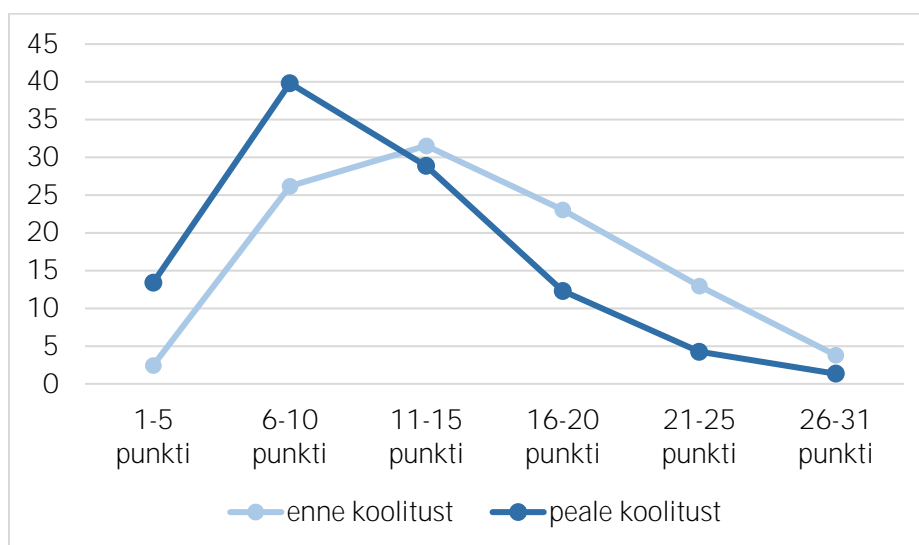
Kõige kõrgem on tähelepanu ja keskendumisega seotud raskuste skoori tase ning järgneb käitumisega seotud näitaja (jonn, viha, sõnakuulmatus jm). Hüperaktiivsuse skaala skoor on kõige kõrgem ka rahvastikus ja seega on teatud tasemel eakohane, et antud käitumist esineb teistest mõõdetud teemadest enam. Koolitusele tulnud vanemate laste skoor on aga rahvastiku keskmisest oluliselt kõrgem nii hüperaktiivsuse kui ka kõigi teiste raskustega seotud skooride puhul. Ning proaktiivsuse tase on madalam.

Kõikide skaalade skoorid on koolituse järgselt statistiliselt olulisel määral muutunud ($p=0,0000$): käitumine 1,2 punkti, hüperaktiivsus 1,1 punkti, emotsioonid 0,9 punkti, teistega suhtlus 0,5 punkti, prosotsiaalsus 0,7 punkti ning raskuste koondskoor on kahanenud 3,5 punkti võrra. Raskuste koondskoori jaotuse muutus erinevate skoori tasemetel vahel on täpsemalt näidatud joonisel 7 (skoorid jäid vahemikku 1 kuni 31 punkti).

Kui vaadata hinnatud lapsi ühekaupa, siis raskuste koondskoori tase on koolituse lõpuks vähemalt 1 punkti võrra kahanenud 77% laste puhul. Prosotsiaalsuse skoori tase on vähemalt 1 punkti võrra kasvanud 55% laste puhul. Ülejäänud puhkudel ei ole skoori tase muutunud või on muutus negatiivse suunaga.

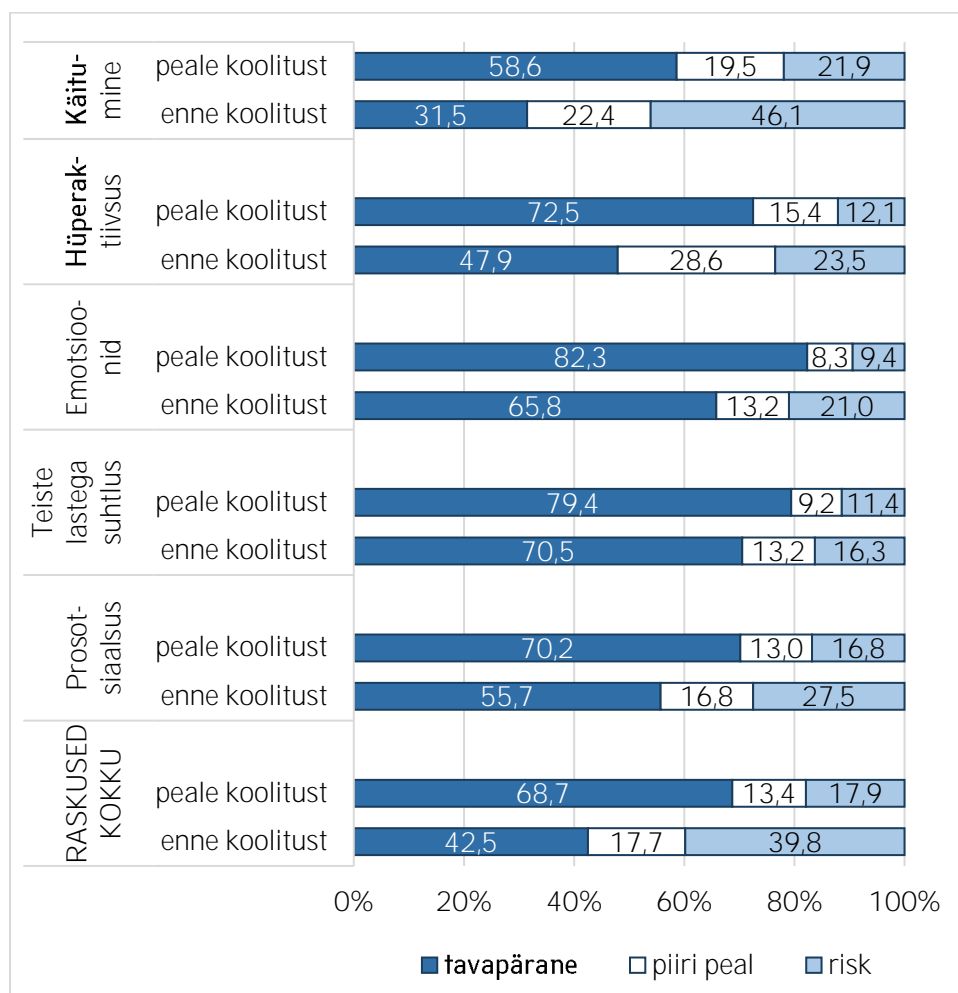
Joonis 6. SDQ küsimustiku skoorid enne ja peale koolitust ning rahvastikus TAI 2016. a uuringu andmetel (keskmine)

Joonis 7. SDQ küsimustiku raskuste koondskoori jaotus enne ja peale koolitust (%)

Nii nagu PSOC küsimustiku puhul, on ka SDQ tulemusi võimalik jagada mitmeks grupiks, et skooore paremini tõlgendada. Aluseks on rahvastiku näitajad TAI 2016. aasta uuringust (raportile on viidatud lk 13). Lapse tugevuste ja raskustega seotud küsimustiku põhjal arvatud skooride äralõikepunktid määratakse teooria põhjal, mille järgi ülemised 10% rahvastikust (antud juhul 2–8-aastastest lastest) kuuluvad kõrgema riskiga gruppi, järgmised 10% piiripealsesse gruppi ning alumised 80% tavapärase ehk eakohase käitumisega gruppi. See rahvusvaheliselt kasutatav põhimõte tuleneb uuringutest, mis möödavad tähelepanu- ja käitumisega seotud häirete levimust laste ja noorte seas või uurivad häire diagnoosiga ja ilma diagnoosita inimeste rühma ning küsimustike võimet kahte gruppi eristada. SDQ ankeedi väljatöötaja (R. Goodmani) kohaselt on antud loogika kasutatav ka SDQ ankeedi puhul.

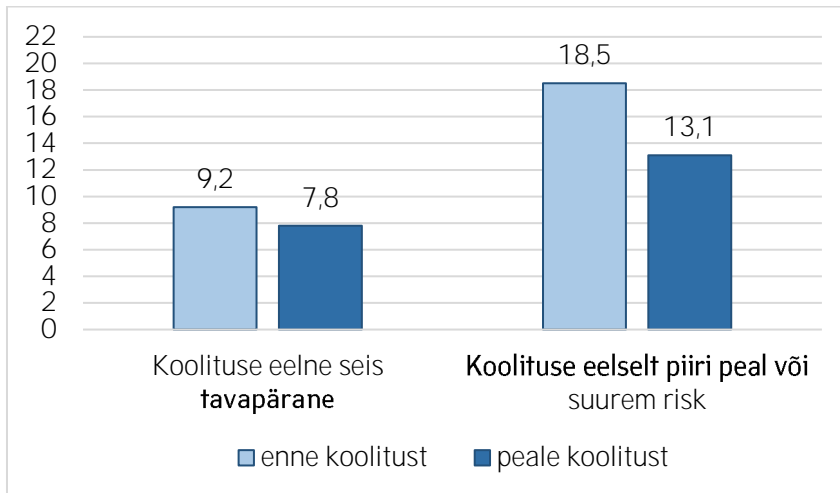
Kui tulemused grupeerida, on näha, et koolituse eelselt esineb lastel kõige rohkem probleeme käitumisega (jonn, viha jmt) ning ligi pooled (46%) kuuluvad suurema riskiga gruppi. Teiste raskuste puhul kuuluvad suurema riskiga gruppi 16-24% lastest ning prosotsiaalsuse osas 28%. Raskuste koondskoori kohaselt kuulub enne vanemlusprogrammi läbimist 40% vanemate poolt hinnatud lastest suuremate probleemidega gruppi. Peale koolitust on see osakaal 18% ehk üle kahe korra väiksem (vt joonis 8).

Joonis 8. SDQ küsimustiku skooride jaotus kolmeks grupiks enne ja peale koolitust (%)

Nagu võib eeldada, on nende laste hulgas, kelle koolituse eelne raskuste koondskoor on madalamal tasemel, muutused suuremad. Skoori tase on kahanenud 5,4 punkti võrra (vt joonis 9). Madalama skoori tasemega grupis oli koolituse eelselt piiripealses seisus 31% ning suuremas riskis 69% lastest. Koolituse järgselt kuulus nendest 52% tavapärase käitumisega gruppi, 19% piiripealsesse ning 29% suurema riskiga gruppi.

Ka nende lapse seas, kellel koolituse eelselt olulisi raskusi ei esinenud, on toimunud statistiliselt oluline muutus ning raskuste skoori tase on kahanenud 1,4 punkti võrra (vt joonis 9).

Joonis 9. SDQ küsimustiku raskuste koondskoor enne ja peale koolitust vastaval koolituse eelsele skoori tasemele (keskmine)